
Janez Jug*

15 LET OSREDNJE DRUŽBOSLOVNE KNJIŽNICE JOŽETA GORIČARJA

POVZETEK

Članek obravnava zgodovino Osrednje družboslovne knjižnice Jožeta Goričarja in njenih predhodnic ter proces avtomatizacije njenega delovanja. Nastala je leta 1985 z združitvijo Knjižnice Inštituta za sociologijo Univerze v Ljubljani ter Knjižnice in dokumentacije FSPN. Avtomatizacijo je začela leta 1978 z ustanovitvijo Specializiranega INDOK-centra za družboslovje in avtomatsko obdelavo bibliografskih podatkov. Julija 1993 je začela aktivno delovati v sistemu vzajemne katalogizacije COBISS, junija 1994 pa je začela v njem graditi bibliografijo FDV. Avtomatizacijo je končala l. 1995 z uvedbo avtomatizirane izposoje.

ABSTRACT

This article presents the history of the Central Social Sciences Library 'Jože Goričar', its precedent libraries, as well as the automation process of library functions. The library had been founded in 1985 by the merging of the Library of the Sociological Institute and the Library of the Faculty of Sociology, Political Sciences and Journalism. The automation process began in 1978 when the Social Science Information Centre was founded, which covered the computer processing of bibliographic data. In 1993 the library entered the system of cooperative cataloguing COBISS and in 1994 included the bibliography of the Faculty of Social Sciences into the system. The automation was completed by 1995 with the automation of the lending segment of library functions.

Osrednja družboslovna knjižnica Jožeta Goričarja (ODKJG) je bila ustanovljena 1. januarja 1985 z združitvijo Knjižnice Inštituta za sociologijo Univerze v Ljubljani (ti. Sociološke knjižnice) ter Knjižnice in dokumentacije FSPN.

ODKJG je organizacijska enota Fakultete za družbene vede. Je osrednja slovenska knjižnica za družbene vede. Več kot 60 odstotkov enot knjižničnega fonda pokriva družbene vede, 26 odstotkov humanistične vede, druge stroke pa manj kot 14 odstotkov. Knjižnica hrani vsa diplomska, magistrska in doktorska dela, obranjena na FDV, in

* mag. Janez Jug, vodja Osrednje družboslovne knjižnice Jožeta Goričarja

raziskovalne naloge s področja družbenih ved. Skupaj s svojima predhodnicama: Knjižnico Inštituta za sociologijo (1959-1984) in Knjižnico Fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo (1961-1984) je zbrala bogato knjižno gradivo, tako da je v začetku novembra 1999 imela 163.587 enot knjižnega gradiva (139.022 monografij in 24.565 letnikov serijskih publikacij). V letu 1998 je bil letni prirast monografij 2.000 enot, tekoče je prejela 427 naslovov serijskih publikacij in tri podatkovne zbirke. V vzajemni katalog sistema COBISS je prispevala 3.022 bibliografskih zapisov.

Preselitev v nove prostore prizidka FDV, kjer je začela delovati 26. oktobra 1999, je bila prelomnica in lepo darilo za 15-letnico obstoja. ODKJG ima v prvem nadstropju nove stavbe na 1142 m² v prostem pristopu znanstvene revije in druge periodične publikacije od letnika 1994 dalje, 9.000 monografij, več kot 1.600 učbenikov od študijskega leta 1998/99 dalje, okrog 1.000 enot diplomskih nalog ter vse magisterije in doktorate, obranjene na FDV. Uporabnikom je na razpolago 70 čitalniških mest, 8 študijskih celic in 30 osebnih računalnikov.

1. Knjižnica Inštituta za sociologijo (1959-1984)

Knjižnica Inštituta za sociologijo (ISU) je delovala od 1. julija 1959 do 31. maja 1984 v stavbi Kazine na Kongresnem trgu. Začetek te knjižnice sega v leto 1945, ko je Centralni komite KPS v svoji knjižnici združil gradivo knjižnic Jutra, Slovenca in Ljudske pravice ter del knjižničnega fonda predvojne Delavske zbornice. Pozneje so k njej priključili še del knjižnega gradiva iz Federalnega zbirnega centra, Knjižnico Zavoda za družbeno samoupravljanje (1963) in manjše zasebne knjižnice. Knjižnica CK KPS je zbirala obvezne izvide slovenskega povojnega tiska. Leta 1952 je bila preoblikovana v knjižnico CK KPS kot osrednja marksistična knjižnica. Leta 1954 jo je prevzel Glavni odbor SZDL in jo preimenoval v samostojno Politično-študijsko knjižnico pri Predsedstvu GO SZDL Slovenije. Ta knjižnica je bila leta 1959 priključena k ISU ob njegovi ustanovitvi 1. julija 1959 s 40.000 enotami knjižnega gradiva z vseh družboslovnih področij in z desetimi zaposlenimi.

Leta 1963 je knjižnica zaradi gradnje arkad izgubila četrtino skladiščnega prostora, čez dve leti pa še veliko čitalnico, kamor se je vselil študentski plesni klub. Tako je leta 1983 imela v stavbi na takratnem Trgu osvoboditve 1 samo 322 m² prostora, dokumentacija in čitalnica pa sta bil v prostorih ISU na Cankarjevi 1/IV (141 m²). Leta 1963 je ISU uvedel dokumentacijsko službo s šestimi zaposlenimi, leta 1978 pa je dokumentacija začela uvajati računalniško obdelavo podatkov.

Knjižnica je že ob priključitvi k ISU l. 1959 presegala potrebe in finančne zmožnosti inštituta, zato so se že v 60. letih pojavila prizadevanja za združitev s knjižnico FSPN v samostojno knjižnico za družbene vede, kateri naj bi se priključile tudi druge knjižnice družboslovnih inštitutov. Nekaj podatkov o razvoju knjižnice ISU od 1959 do 1982 je v Tabeli 1.

Tabela 1
Kazalci razvoja Knjižnice ISU

Leto	Število enot knjižnega gradiva	Prirast knjižnega gradiva	Izposoja knjižnega gradiva	Število zaposlenih
1959	30.864	2.760	2.775	11
1960	35.608	4.744	6.235	10
1961	42.000	6.392	6.673	9
1962	46.072	4.072	7.052	9
1963	50.469	4.397	7.270	9
1964	51.820	1.351	8.034	9
1965	54.272	2.452	7.338	9
1966	56.170	1.898	5.898	6
1967	58.045	1.875	6.695	6
1968	58.907	862	7.318	6
1969	61.020	2.113	7.731	6
1970	63.170	2.150	9.800	6
1971	65.380	2.210	9.968	5
1972	67.245	1.865	10.150	5
1973	68.745	1.500	11.586	4
1974	70.445	1.700	12.203	4
1975	72.080	1.635	12.628	5
1976	73.560	1.480	14.440	5
1977	74.917	1.357	14.843	5
1978	76.177	1.260	14.631	4
1979	77.397	1.220	15.169	4
1980	78.515	1.120	12.542	5
1981	79.047	530	15.888	4
1982	79.307	260	12.302	3

2. Knjižnica in dokumentacija Fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo (1961-1984)

Knjižnica FSPN je bila ustanovljena leta 1961 ob ustanovitvi Visoke šole za politične vede. Najprej je delovala kot priročna knjižnica v eni sobi, po nekaj selitvah pa je prišla v mezanin študentskega stolpiča. Knjižna zaloga se je v desetih letih povečala s 1500 enot na skoraj 21.000 (konec leta 1971), v naslednjih desetih letih pa na več kot 42.000 enot (Tabela 2).

Tabela 2

Podatki o knjižnem gradivu Knjižnice in dokumentacije FSPN

Leto	Število enot knjižnega gradiva	Prirast monografij	Število tekoče naročenih revij
1970	18.340	1.225	109
1971	20.780	2.279	161
1972	24.065	3.115	170
1973	26.535	2.470	249
1974	29.350	2.815	296
1975	30.705	2.250	291
1976	33.104	2.804	295
1977	36.069	3.188	299
1978	36.186	3.194	330
1979	37.340	1.689	347
1980	39.824	1.910	343
1981	42.480	790	293
1982	43.563	680	258
1983	44.503	715	244
1984	50.576	789	189

Tudi v mezaninu študentskega stolpiča delovni in čitalniški prostori (230 m²) niso omogočali normalnega dela. V Knjižnici in dokumentaciji FSPN je leta 1978 zgoščenost knjižničnega fonda na enoto površine za okrog 58 odstotkov presegla veljavne

jugoslovanske standarde. Zaradi finančnih težav je bila tudi kadrovsko nezadostno zasedena. Pet delavcev je bilo preobremenjenih, zato gradivo ni bilo ustrezno urejeno. Knjižnica ni imela stvarnega kataloga.

3. Ustanovitev ODKJG

ODKJG je bila ustanovljena 1. januarja 1985 z združitvijo Knjižnice in dokumentacije FSPN ter Knjižnice Inštituta za sociologijo Univerze v Ljubljani (ti. Sociološke knjižnice). Ob združitvi knjižnic je bil v prenovljene kletne prostore, kjer je bila prej študentska menza, preseljen pretežni del knjižnega fonda Sociološke knjižnice. Del ga je ostal v prostorih takratnega Inštituta za zgodovino delavskega gibanja, del pa je bil

Tabela 3
Podatki o knjižnem gradivu ODKJG

leto	Št. enot knjižn. gradiva	Prirast monografij	Št. tekoče naročenih revij
1985	137.526	2.933	388
1986	140.395	2.831	382
1987	142.462	2.100	386
1988	144.634	2.258	384
1989	146.237	1.611	399
1989	146.237	2.001	399
1990	148.249	2.012	384
1991	149.853	1.604	374
1992	150.916	1.063	260
1993	152.200	1.277	342
1994	153.587	1.399	341
1995	155.154	1.184	348
1996	156.991	1.423	362
1997	159.223	1.819	444
1998	161.693	2.001	427

nameščen v kletne prostore Pedagoške akademije. Takšna rešitev je bila začasna, tako da knjižnica nikoli ni mogla zaživeti z vsem svojim gradivom v ustreznih prostorih. Tako je od svojih predhodnic podedovala poleg gradiva in delavcev tudi prostorsko stisko in finančne težave. Največja težava in resna ovira za razvoj v sodobno knjižnico so bili neprimerni in premajhni prostori (700 m²) za obsežno knjižno gradivo (Tabela 3). Leta 1990 je bila v knjižnici urejena nova revijska čitalnica s prostim pristopom do zadnjih petih letnikov revij. Tudi po preselitvi v nove prostore je moral večji del gradiva ostati v starem skladišču, ker je v novem skladišču v 2. kleti prizidka le 311 m² skladiščnega prostora.

4. Avtomatizacija in informatizacija delovanja knjižnice

Konec leta 1978 je bil ustanovljen Specializirani INDOK-center za družboslovje. Postal je republiški INDO-center za družboslovje. Nosilec centra je bila Knjižnica in dokumentacija FSPN, sodelovali so še Dokumentacija ISU in Pedagoški inštitut Univerze v Ljubljani. Ta center je bil med prvimi tovrstnimi centri v Sloveniji, ki je začel z avtomatsko obdelavo bibliografskih podatkov in je opravljal tudi retrospektivne poizvedbe. Ob ustanovitvi je kadrovsko premogel enega dokumentalista in pisalni stroj.

Začetek avtomatizacije dela je bil povezan z INDOK-centrom podjetja Iskra Kranj in ing. Levovnikovo. V knjižnici so prevzeli obliko vhodnega dokumenta, ki ga je uporabljala ta INDOK-center, podatke pa so vnašali na luknjane kartice v Računskem centru FSPN s periferno opremo Republiškega računskega centra (RRC). Programski paket SAIDC so uporabljali do leta 1982. V letu 1979 je INDOK-center zaposlil še enega dokumentalista, kar je omogočilo obdelavo monografij in člankov iz 55 jugoslovanskih revij (dokumentalista sta obdelala revije za nazaj do leta 1976). Ko je na novem univerzitetnem računalniku DEC-10 začel delovati programski paket IBIS, je INDOK-center za družboslovje baze podatkov prenesel na RCU (okrog 5 tisoč enot). Po konverziji so bili interaktivno popravljani vsi zapisi v bazi, saj so bili prej podatki zapisani samo z velikimi črkami. V letu 1984 so v knjižnici dobili prvi mikror računalnik ZX Spectrum s profesionalno tipkovnico in mikrotlačno enoto za vnos podatkov.

Po ustanovitvi ODKJG leta 1985 se je celotna nova knjižnica usmerila v avtomatsko obdelavo vsega svojega gradiva in šele po desetih letih se je z uvedbo avtomatske izposoje končala avtomatizacija njenega poslovanja. Kupljeni so bili še trije mikror računalniki ZX Spectrum in so precej pocenili vnos podatkov.

V letu 1986 knjižnica ni bila vključena v program avtomatizacije slovenskih knjižnic z računalniki Atari, čeprav je že več let uspešno delala na tem področju, zato se je obrnila na podjetja po pomoč. DINOS je knjižnici podaril računalnik Atari. Tako je brez pomoči NUK-a kot nosilca avtomatizacije knjižnično-informacijskega sistema (KIS) prišla do zelenega stroja in kot prvi med slovenskimi knjižnicami ji je uspelo uvoziti tudi trdi disk s kapaciteto 20 Mb. Nanj so bile prenešene kopije datotek z univerzitetnega računalnika DEC-10 in začeli so uporabljati program STEVE avtorja Primoža Jakopina.

V letu 1987 je večina dela potekala avtomatizirano - od interaktivnega vnosa do retrospektivnih poizvedb in izdelovanja SDI-profilov, za kar so se uporabljali računalniški sistem RCU (DEC-10 in DEC-20, program IBIS), osebni računalnik Atari in mikroračunalniki ZX Spectrum. Od 1987 do 1993 se je za katalogizacijo in izpis kataložnih listkov uporabljal program STEVE na osebнем računalniku Atari. Bili so narejeni poskusi avtomatiziranja izposoje. Tako se je v letu 1990 začel uporabljati nov program za izposajo, ki pa je konec leta 1991 zaradi pomanjkljive zasnove prenehal delovati.

Leta 1988 je knjižnica začela uporabljati storitve informacijskega servisa Računalniškega centra Univerze v Mariboru, ki se je kasneje razvil v Inštitut informacijskih znanosti (IZUM). Od septembra 1989 do junija 1993 je bila na njegovem računalniku dostopna baza knjižnice SOCSIC z družboslovnimi monografijami in članki. Za gradnjo in poizvedovanje po lastnih podatkovnih zbirkah so od 1990 do 1993 uporabljali program TRIP na računalnikih Računalniškega centra Univerze v Ljubljani.

Leta 1992 je ODKJG postala članica Združenja COBISS (Kooperativni bibliografski sistem in servisi). V začetku julija 1993 je začela aktivno delovati v sistemu vzajemne katalogizacije z obdelavo monografij in revij. Januarja 1994 je bil v prostore ODKJG nameščen računalniški sistem VAX, februarja 1996 pa nadomeščen z AlphaServerjem, na katerem so lokalne baze knjižnic s področja družboslovja. Junija 1994 se je začela obdelava člankov in gradnja bibliografije FDV. Takrat so bila sprejeta Pravila ODKJG in Knjižnični red, ki se je začel uporabljati 1. septembra. Oktobra se je začel vpis novih članov s programom COBISS/Izposoja (Tabela 4).

Tabela 4

Število novih članov po uvedbi letne članarine od 6. 10. 1994 dalje

Kategorija člana	1994		1995		1996		1997		1998	
	št.	delež	št.	št.	št.	št.	št.	delež	št.	delež
Študenti, redni	379	80,3	1.095	82,0	1.071	85,0	1.110	88,5	986	81,7
Študenti ob delu	24	5,1	32	2,4	20	1,6	24	1,9	78	6,5
Srednješolci	6	1,3	52	3,9	58	4,6	34	2,7	50	4,1
Tuji državljani	3	0,6	17	1,3	32	2,5	26	2,1	14	1,2
Zaposleni v ODKJG	9	1,9	2	0,2					1	0,1
Zaposleni na univerzi	33	7,0	75	5,6	39	3,1	21	1,7	20	1,7
Drugi	17	3,6	62	4,7	41	3,2	40	3,3	58	4,7
Skupaj	471	100	1.335	100	1.261	100	1.255	100	1.207	100

Konec leta 1994 je bila opravljena še konverzija podatkovnih zbirk SOCM (12.861 monografij) in SOCC (45.957 člankov) v lokalno bazo ODKLJ sistema COBISS (Tabela 5). Konec avgusta 1995 je knjižnica uvedla avtomatsko izposajo in s tem končala proces avtomatizacije svojega delovanja.

Tabela 5**Prirast zapisov v lokalni podatkovni zbirki ODKLJ**

Vrsta gradiva	Vrsta zapisa	1993	1994	1995	1996	1997	1998	Stanje 31.12. 1998
Monografije	Kreiran	476	700	1.118	1.293	1.297	1.334	6.084
	Kopiran	127	426	680	1.225	2.094	1.525	5.949
	Konv.	94	12.365	0	0	0	0	10.864
	Skupaj	697	13.491	1.798	2.518	3.391	2.859	2.289
Serijske publ.	Kreiran	0	15	39	45	71	34	195
	Kopiran	0	75	124	61	238	89	653
	Konv.	410	0	0	0	0	0	338
	Skupaj	410	90	163	106	309	123	1.186
Članki	Kreiran	0	870	1.356	1.402	1.985	1.497	7.002
	Kopiran	0	47	94	170	2.253	981	3.389
	Konv.	0	45.956	0	0	0	0	45.123
	Skupaj	0	46.873	1.450	1.572	4.238	2.478	55.514
Drugo	Kreiran	1	0	2	2	312	143	455
	Kopiran	0	0	3	0	102	42	126
	Konv.	0	0	0	0	0	0	0
	Skupaj	1	0	5	2	414	185	581
Skupaj	Kreiran	477	1.585	2.515	2.781	3.665	3.008	13.736
	Kopiran	127	548	901	1.462	4.687	2.637	10.041
	Konv.	504	58.321	0	0	0	0	56.325*
	Skupaj	1.108	60.454	3.416	4.243	8.352	5.645	80.178

Legenda:

Kreiran prispevek v vzajemno podatkovno zbirko COBIB

Kopiran prevzeto iz vzajemne podatkovne zbirke COBIB

Konv. prenešeno iz podatkovnih zbirk ODKJG v TRIPu decembra 1994

Drugo Neknjižno gradivo in izvedena dela

* Število konvertiranih zapisov se je zmanjšalo za 2.500 (z 58.825 na 56.325), ker so po povezavi z zapisom v vzajemni bazi postali kopirani zapisi.